

I. DRUVIETE

MORFOLOĢISKIE VARIANTI NORMALIZĀCIJAS VĒSTURES ASPEKTĀ

Valodas strukturāli ekspresīvo iespēju daudzveidība, valodu kontaktu ietekme, kā arī citi intralingvistiski un ekstralingvistiski faktori jebkurā dzīvā valodā radījuši paralēlas vai alternatīvas izteiksmes iespējas – valodas variantus. Valodas variantu analīze un vērtējums ieņem centrālo vietu valodas funkcionālo procesu izpētē un valodas normalizācijā¹.

Literārajai valodai raksturīga ne tikai noteikta normu stabilitāte, bet arī nepārtraukta formu un konstrukciju variantu veidošanās un uzkrāšanās. Kaut arī bezgalīgi daudzveidīga variantība ir „augsti attīstītas valodas bagātība, kas ļauj izteikt lielu daudzumu semantisku un stilistisku nokrāsu un nianšu, kas svarīgas saziņas procesā”², valodas normalizācija pamatos ir vērsta uz optimālā varianta noskaidrošanu, precīzāk – uz konkrētajā situācijā vispiemērotākā varianta izvēli. Dažādos literārās valodas attīstības posmos variantības pakāpe var būt atšķirīga. Tā atkarīga ne tikai no valodas attīstības līmeņa, bet arī no sabiedrības attieksmes pret valodu, normu kritērijiem un normatīvo avotu autoritāti. Ja atzīstam valodas apzinātas normēšanas nepieciešamību, intuitīvā optimālā varianta uztvere parasti tiek salīdzināta ar normu avotiem – vārdnīcām, gramatikām u. tml.; vairāk vai mazāk apzināti varianta izvēli ietekmē arī skolas apmācība, rakstnieka vai literāra darba popularitāte u. c. faktori. Tam var būt gan pozitīvas, gan negatīvas sekas – normu kodifikācija, kā zināms, nereti ir retrospektīva.

Dinamiskas un elastīgas normalizācijas teorijas veidošanā daudz lielāka nozīme būtu jāpievērš samērā reti skartam valodas variantu izpētes aspektam – normalizācijas vēstures aspektam. Pienācis laiks apkopot un analizēt arī latviešu valodas normalizētāju ieteikumus – dažādos laika posmos kodificētās normas – sastatījumā ar dažādu līmeņu valodas parādību reālo attīstības gaitu, mēģinot uztvert nosacījumus, kas bijuši pamatā kodificētās normas atbilstībai vai neatbilstībai valodas

¹ Ar terminu *variants* apzīmēts valodas vienības regulāri producēts paveids, saglabājoties morfoloģiski derivatīvajai struktūrai, ka arī leksiskajai un gramatiskajai nozīmei.

² Филин Ф. П. Противоречия и развитие языка // ВЯ. 1980. № 2. С. 80.

turpmākajai attīstībai³. Varam izvirzīt pieņēmumu, ka šāda informācija padarītu stabilāku mūsdienu valodas normalizācijas teorētisko un vēsturisko pamatu.

Principiāla nozīme ir jautājumam, ko uzskatīt par kodificētu valodas normu. Diahroniskā valodas variantu apskatā jāņem vērā katras valodas attīstības sociāl-vēsturiskie apstākļi un īpatnības. Latviešu valodas normalizācijas vēsturi, piemēram, nebūtu lietderīgi sākt tikai 19. gadsimta otrajā pusē, kad sāka darboties aktīvas apzinātas valodas veidošanas piekritēji. Salīdzinošam apskatam noderīgas arī nelatviešu autoru sarakatītās konstatējoša rakstura vārdnīcas un gramatikas (īpaši G. Manceļa, G. F. Stendera, A. Bīlenšteina darbi). Jāievēro arī normu avotu autoru valodas pareizības avoti (piem., līdz 19. gadsimta otrajai pusei – galvenokārt tautas sarunvaloda, K. Mīlenbaha un J. Endzelīna darbos – folkloras valoda, mūsu gadsimta 60.–80. gados – beletristika un publicistika u. tml.)⁴.

Atbalstot uzskatu, ka par normu iespējams runāt tikai tad, ja pastāv paralēlas vai alternatīvas izteiksmes iespējas, diahroniskai variantu analīzei valodas vienība noderīga arī tad, ja aplūkojamā laika posmā vēl/vairs nepastāv atšķirīgas izteiksmes iespējas. Praksē visērtāk par izejas punktu izvēlēties mūsdienu lietojumu.

Lai sekmīgi darbotos valodas normalizācijā, jābūt skaidrībā par vairākiem jautājumiem: kādas ir valodnieku iejaukšanās robežas un kompetence konkurējošu variantu ciņā; vai nepieciešams veicināt objektīvi vēlamākā varianta ātrāku uzvaru, kodificējot to vārdnīcās, gramatikās un citos normu avotos; kurā brīdī tas darāms, lai novērstu normu avotu anahronismu – novecojušu vai bezperspektīvu variantu iecelšanu normas statusā? Atbildes uz šiem jautājumiem nosaka gan atzītā variantoloģijas teorija, gan katras konkrētas valodas normalizācijas vēsture un tradīcijas.

³ Vairāki pētnieki uzskata, ka variantu lietojuma normas dinamika un gramatiku (vārdnīcu u. c. avotu) proponētās normas izmaiņas jāaplūko kā dažādi valodas variantības problēmas aspekti. Sk. piem.: Граудина Л. К истории нормализации вариантов в грамматиках // Литературная норма и вариантность. М., 1981. С. 41.

⁴ Mūsdienu valodas normalizācijā liela ietekme ir apmērām pēdējo 100 gadu laikā izdotajiem normu avotiem (kopsakarā ar aktīvi lasītiem daiļliteratūras darbiem, paaudžu kontaktiem tie veicina pareizas valodas stereotipa funkcionēšanu sabiedrībā). Šajā rakstā sastatāmā aspekta izmantoti galvenokārt šādi darbi:

Endzelīns J., Mīlenbahs K. Latviešu gramatika. R., 1907 (saīsinājums: LG 1907).

Blese E., Pētersons V. Latviešu pareizrakstības rokas grāmata (saīsinājums: B l e s e 1933) R., 1933.

Latviešu valodas pareizrakstības vārdnīca. R., 1951 (saīsinājums: PV 1951).

Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika. I sējums. R., 1959 (saīsinājums: MLLVG).

Latviešu valodas pareizrakstības vārdnīca. R., 1981 (saīsinājums: PV 1981).

Konkrētu variantu apcerē netiks skarts jautājums par normu kritērijiem. Tievis biežāk jāizsecina no normatīvo norādījumu autoru vispārlingvistiskajiem uzskatiem, jo tikai retos gadījumos normu veidotāji formulējuši kodifikācijas kritērijus vai snieguši pamatojumu kodificētajam variantam.

Iepriekš minētie variantu analīzes principi pamatos piemērojami visu valodas līmeņu elementiem. Tomēr normatīvi vēsturiskā aspektā tieši morfoloģisko variantu izpēte vislabāk atklāj normas dinamiku, parāda, kā veidojusies latviešu valodas normalizētāju attieksme pret normu, tās avotiem un variantu vērtēšanas kritērijiem.

Latviešu valodas morfoloģiskās sistēmas attīstībā visu laiku notiek aktīvi procesi. Morfoloģisko variantu statusa noteikšana ir viens no aktuālākajiem jautājumiem pašreizējā latviešu valodas normalizācijā. Ilustrācijai sniegsim ieskatu dažās latviešu valodas morfoloģisko variantu grupās, kurās vai nu vērojama paralēlu izteiksmes iespēju stabila pastāvēšana, vai arī norit strauja morfoloģisko variantu samazināšanās vai pieaugums.

I. Svārstības substantīvu dzimtes un celma formu lietojumā

Kā rāda latviešu valodas izlokšnes un literārās valodas vēsture, latviešu valodas substantīvu dzimtes un celma piederība īpaši agrākajā attīstības periodā bijusi visai nenoturīga⁵. Dažiem substantīviem fiksēti pat vairāki varianti, piem., *zvīna*, *zvīne*, *zvīnis*, *zvīna*; *sūna*, *sūne*, *sūns*, *sūnis*. Pirmajos latviešu rakstos, kā zināms, daudzi substantīvi atveidoti īpatnēji, piem *stūre* 'die Ecke', *viļņa* 'die Welle', *tas zivs* E. Glika bībeles tulkojumā (1689 – 1694). Pastāvējis uzskats, ka galotnes patskaņa redukcijas dēļ šādi gadījumi nav kvalificējami par morfoloģiskajiem variantiem, bet par atveides neprecizitātēm vācu valodas ietekmē. Tomēr padziļināti latviešu izlokšņu pētījumi pieļauj iespēju, ka pirmajos rakstos 16.–17. gadsimtā atspoguļotas reāli pastāvošas izlokšņu formas⁶. Līdz ar to latviešu valodas substantīvu dzimtes un celma formu izpētē iespējams iesaistīt dotumus jau no 16.–17. gadsimta.

Literārajā valodā gadu gaitā notikusi jūtama variantības samazināšanās. Īpaši intensīvs šis process bijis pēdējo 60 gadu laikā. Piemēram, 1929. gadā par līdztiesīgiem vēl atzīti šādi morfoloģisko variantu pāri vai triādes: *aizgalds* – *aizgalda*, *apavi* – *apavas*, *elkonis* – *elkone*, *iesms* – *iesma*, *jūrmalis* – *jūrmale* – *jūrmala*, *piks* – *pika*, *pilsēts* – *pilsēta* un vēl daudzi citi⁷.

MLLVG, kas atspoguļo latviešu valodas attīstības pakāpi mūsu gadsimta 60. gados, atzīmēts, ka izveidojušās stabilas substantīvu dzimtes un celma formu normas,

⁵ Sk. piem.: Smiltiece G. Dažas iezīmes *ījo*-celma lietvārdu morfoloģisko variantu lietojumā latviešu rakstu valodā // Valodas aktualitātes. 1984. Rīga, 1985. 38.–48. lpp.; Rūķe–Draviņa V. The Standardization Process in Latvian. Stockholm, 1977. P. 98–99.

⁶ Sk. piem.: Laumane B. Jāņa Langija vārdnīcai 300 gadu // Latviešu valodas kultūras jautājumi (turpmāk: LVKJ). 1985. 62.–72. lpp.

⁷ Ramāns V. Latviešu valodas mācība. Rīgā, 1929. 110. lpp. Sk. arī: Aipranks A. Latviešu jaunās pareizrakstības vārdnīca. Rīgā, 1925. 161. lpp.; Smiltiece G. Dzimtes un celma formu svārstības priedēkļa lietvārdos latviešu rakstu valodā // Baltu valodas senāk un tagad. Rīga, 1985. 141.–147. lpp.; Brundzāte G. Lietvārda dzimtes variantu stilistiskā un semantiskā diferenciacija latviešu valodā // LPSR ZA Vēstis. 1975. Nr. 4. 101.–109. lpp.

tomēr vēl pastāv arī paralēles, piem., *pavalga* — *pavalgs*, *sejs* — *seja*, *kļavs* — *kļava* (MLLVG, 381). Pašreizējie vērojumi rāda, ka jūtamu pārsvaru guvušas formas *pavalgs*, *seja*, *kļava*. Šķiet, mazinājusies arī tendence *u*-celmiem pāriet *a*-celmos. Pretēji normu avotu ieteikumiem starp *i*- un *a*-celmu svārstās substantīvs *uguns*, it īpaši daudzskaitlī⁸.

Svārstības dzimtes un celma formās pašreizējā laika posmā vērojamas galvenokārt internacionālismos un jaunākos aizguvumos⁹, piem., *kafetērijs* — *kafetērija*, *kalks* — *kalka*. Interesi rada dažu internacionālismu noturīgās paralēles — *anketa* (Blese 109, PV 1951 15, PV 1981 20), šai formā arī citos normu avotos¹⁰, tomēr visai izplatīta ir arī forma *ankete*. Svārstās arī varianti *metamorfoze* — *metamorfoza*, *perspektīva* — *perspektīve*, *procents* — *procente*. Acīmredzot sabiedrības informētība par kodificēto normu ir nepietiekoša.

II. Svārstības verbu konjugācijā

Viens no aktuālākajiem jautājumiem mūsdienu valodas normalizācijā ir nekonsekvenču verbu konjugācijā. Par šīs parādības vēsturiskajiem cēloņiem J. Endzelīns raksta: „Novēro svārstīšanos starp *i*jo- un *ā*-celmiem, jo abām klasēm ir infinitīvs ar vienu un to pašu izskaņu (lei. *-yti*, la. *-īt*) un latviešu valodā arī pagātnē (*-īju*)*¹¹.

Svārstības verbu konjugācijā fiksētas jau pirmajās latviešu gramatikās. G. F. Stenders, piemēram, uzrādījis 17 verbus, kuri tagadnē beidzas vai *-nu* ar *-u*, vai ar *-īju*: *gānīt*, *lobīt*, *mānīt*, *robīt*, *sodīt*, *solīt*, *varīt* u. c.¹²

Arī A. Bīlenšteins konstatē, ka daži verbi „svārstās starp VIII un IX klasi“, piem., *gorīties*, *pelnīt*, *plūtīt*, *postīt*, *robīt*, *zvanīt*¹³.

Pirmajā īsti normatīvajā latviešu gramatikā — J. Endzelīna un K. Mīlenbaha „Latviešu gramatikā“ (1907) mēģināts stingri nošķirt *i*jo-celmus no *ā*-celmiem: „Tā kā daudz izlokšnēs šos darb. vārdus loka ... kā *daru*, *darīju*, *darīt* .. tad derēs te minēt lietojamākos darb. vārdus, kas rakstu valodā lokāmi īsteni pēc otras šķi-

⁸ Brundzāte G. M. Mūsdienu *i*-celma lietvārdu dzimtes un celma formu pārmaiņas latviešu rākstu valodā // LPSR ZA Vēstis. Nr. 2. 105.—114. lpp.

⁹ Якубайтис Т. А., Рубина А. В. Варианты слов и статистика // Языковая норма и статистика. М., 1977. С. 114—126.

¹⁰ Vidiņš J. Svešvārdu grāmata. R., 1911. 19. lpp. Libknehts V. Politisku un vispārīgu svešvārdu grāmata. Otrs, paplašināts un pārļabots izdevums. Rīgā, 1908. 19. lpp. Svešvārdu vārdnīca. Rīga, 1978. 51. lpp.

¹¹ Endzelīns J. Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951. 823 lpp.

¹² Stender G. F. Neue vollständigere Lettische Grammatik. Braunschweig, 1761. S. 324.

¹³ Bielenstein A. Lettische Grammatik. Mitau, 1863. S. 185.

ras trešās pašķiras (kā *lielīju, lielīju, lielīt*): *ausījos, bažījos, ķēzīju, kristīju, lielīju, lobīju, medīju, mīstīju* (linus), *murīju, nārstīju, pelnīju, pestīju, postīju, rāmīju, robīju, rosījos, sālīju, sirdījos, sunīju, sodīju, svaidīju* (ar elji), *svētīju, šķīstīju, zvanīju, tīrīju, vētīju, veltīju, vēstīju, cienīju*“ (LG 1907, 81). Šajā gadījumā vērojama viena no retajām grāmatas autoru neveiksmēm perspektīvās normas noteikšanā — lielākā daļa minēto verbu mūsu dienās pārsvarā tiek konjugēti kā *ā*-celmi.

Pēdējo gadu desmitu gramatikas norādes par verbu piederību pie konjugācijas tipa ilustrē ar daļēji atšķirīgiem piemēriem: „Vairākus darbības vārdus var locīt gan kā II, gan kā III konjugācijas darbības vārdus — *apcerēt, sacerēt, balēt, bālēt, cienīt, mērīt, pelēt, rūsēt, sūbēt, svētīt, trupēt, veltīt, vēstīt, vētīt*“¹⁴, „Mūsdienās kā tagadnes *ā*-celmus lieto šādus bijušos *-ija*-celmus: *ausīties, lielīt, lobīt, pelnīt, postīt, rosīties, sālīt, sirdīties, sodīt, zvanīt, tīrīt, šķīstīties*“ (MLLVG, 679).

PV 1981 paralēlformas pieļautas verbiem *cienīt, gainīt, gandarīt, izbrīnīt, jundīt, mērīt, pētīt, pelnīt, rotīt, tašķīt, veltīt, vētīt* u. c.

Tātad vismaz divu gadsimtu gaitā latviešu literārajā valodā pastāv stabila *ā*-un *ījo*-celmu formu variēšanās. Šeit nav pamata runāt par pārejas tendenci, jo process ir pārāk ilgstošs, konjugāciju paralēlisms ir stabils un, kā norāda jau J. Endzelīns, nesaskaņas starp celmiem ir pat vienas personas runā¹⁵.

Kā jau pirms 20 gadiem norādījusi M. Lepika, problēma sākas tur, kur verba konjugācijas maiņa iespaido saknes patskaņa izrunu¹⁶. Tāpēc īpaši jārunā par verbiem, kam saknes zilbē ir *e* (*ē*), piem., *mērīt, pestīt, veltīt, vēstīt, pelnīt* u. c. Šeit saduras pat vairākas valodas attīstības tendences un pareizības kritēriji: vārda labskaņa (eifonijas princips), vārda īsums (ekonomijas princips), tagadnes un pagātnes formu diferenciācija (nepārprotamības princips). Aplūkojamos normu avotos proponēti šādi varianti:

pētīt — *pētu* // *pētīju* Blese 311; PV 1951, 146; PV 1981, 213

mērīt — *mērīju* Blese 968; *mērīju* jeb *mēru* PV 1951, 117; PV 1981, 171

veltīt — *veltīju* Blese 401; *veltīju* jeb *vēltu* PV 1951, 210; PV 1981, 307

vēlēt — *vēlu* Blese 402; *vēlēju* PV 1951, 210; *vēlēju* (amatpersonu), *vēlu* (laimi) PV 1981, 307

pelnīt — *peľnu*, arī *pelnīju* Blese 309; *peľnu* PV 1951, 145; *peľnu* vai *pelnīju* PV 1981, 211.

Tendenci atklāj arī šie nedaudzie piemēri: paralēlformu eksistence izplatās, turklāt prevalē tendence nostiprināties jaunākajai formai. *ījo*-celma formas visnoturīgākās ir 3. personas formās. Dažiem no šiem vārdiem nereti izjūtamas diferencē-

¹⁴ Gailums K., Vilāns O. Latviešu valodas gramatika VIII—XI kl. Rīgā, 1958. 199. lpp.

¹⁵ Endzelīns J. Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951. 824 lpp.

¹⁶ Lepika M. Pārdomas par paralēlām verbu tagadnes formām latviešu literārajā valodā // LVKJ. Rīgā. 1965. 95.—99. lpp.

jošas nozīmes nianšes, piem., gadās dzirdēt izteikumus *viņš pelna uzslavu, bet pelnī naudu*.

Latviešu valodas normalizācijas vēsturē attieksme pret t. s. eifonijas kritēriju pārsvarā bijusi noraidoša¹⁷. Tomēr mūsdienās aizvien vairāk valodnieku uzskata, ka labskanīgumam valodas varianta izvēles motivācijā ir ievērojama vieta. Teiktais lielā mērā attiecas uz minētajām verbu formām, kurās sastopams platā *e* skaņa. Šo parādību labi raksturojusi M. Lepika: „Platais *e* latviešu valodā nav nekas neparasts. Neparasts un nelabskanīgs tas liekas tieši šais verbu tagadnes formās. Parasts un dabisks tas ir tikai izlokšņu pārstāvjiem, kuriem platais *e* nav atkarīgs no sekojošo zilbju patskaņa kvalitātes. Ir ļoti iespējams, ka šo izlokšņu pārstāvji arī balsta trešajai konjugācijai vajadzīgās 2 zilbes ar plato *e* saknē“¹⁸.

Analizējot latviešu valodas morfoloģiskos variantus diahroniskā aspektā, nākas secināt, ka dažādos latviešu literārās valodas attīstības posmos morfoloģisko variantu relatīvais īpatsvars ir atšķirīgs. Nav iespējams pārliecinoši apgalvot, ka iezīmējas tendence morfoloģiskajam variantumam samazināties. Dažās grupās, piemēram, *ē-* un *i-*celmu daudzskaitļa ģenitīvā, sinhroni eksistējošu variantu skaits pat pieaug (*toršu* // *tortu*, *arkāžu* // *arkādu*, *eholotu* // *ehološu* u. c.). No normu kodificētāju attieksmes pret formālo atkāpi no fonētiski nosacītās normas arī atkarīga ieteicamā varianta izvēle. Protams, jāievēro arī vārda atpazīšanas princips, it īpaši mazāk pazīstamos aizguvumos.

Literārajā valodā vienlaicīgi pastāvošu absolūtu dubletu skaits tomēr samazinās. Notiek variantu stilistiska un semantiska diferenciacija. Dažiem morfoloģiskajiem variantiem piemīt grūti formulējama slēpta ekspresija, kas adekvāti raksturo gan runas situāciju, gan runātāja attieksmi. Turklāt kor krēta varianta semantiku visi valodas lietotāji neuztver vienādi. To nosaka pārsvarā socioloģiski un psiholoģiski faktori: vecums, dzimtā izloksne, literārās valodas apguves pakāpe, folkloras un literatūras klasikas pārzināšana, kā arī valodas izjūta (iztēle, radošās spējas, citu valodu ietekmes izjūta, pārnesto nozīmju pārvaldīšana).

Vēsturiskas valodas variantu analīzes mērķis ir noteikt virzienu mūsdienu valodas normalizācijai. Vēstures materiāli devuši iespēju izteikt arī dažus, iespējams, diskutējamus, pieņēmumus, kuri būtu jāievēro turpmākajā morfoloģisko variantu normēšanas procesā.

¹⁷ Sal. piemēram, K. Mīlenbaha ekspresīvo izteicienu: „... izskaņa jeb jaukskaņa ir mīļš savas preces ieteicams līdzeklis, ar kuru patiesībā tikai mēdz tukšus salmus kult“. — Mīlenbahs K. Par valodas pareizību // Daži jautājumi par latviešu valodu IV. Rīgā, 1909. 16. lpp.

¹⁸ Lepika M. Pārdomas par paralēlām verbu tagadnes formām latviešu literārajā valodā // VLKJ. Rīgā. 1965. 97. lpp. Sk. arī: Bāliņa R., Miķelsone A. Daži statistikas dati par darbības vārdu tagadnes paralēlformām mūsdienu valodā. — Turpat. 100.—104. lpp.

1. Latviešu valodas apzinātas normēšanas vēsturē skaidri saskatāma tieksme ierobežot variantumu. It īpaši skolu gramatikās paralēla lietojuma iespējas un tā pieļaujamība tikpat kā nav minēta. Kaut arī skolu gramatikas un citas mācību mērķiem paredzētās gramatikas kļūst arvien zinātniskākas, variantības problēma tajās nav radusi pienācīgu atspoguļojumu. Gadījumos, kur norma ir neskaidra, vai pieļaujamas paralēlas izteiksmes iespējas, tas būtu jāatspoguļo arī skolu gramatikās, sniedzot arī īsu teorētisku variantu pastāvēšanas pamatojumu.

2. Nepieciešams plašā sabiedrībā radīt pareizu izpratni par variantības būtību, par paralēlas izteiksmes pieļaujamību, par nepieciešamību izvēlēties variantu atbilstoši konkrētajai runas situācijai.

3. Normalizācijas vēstures materiāli skaidri rāda, ka nav attaisnojusies prakse par optimālāko atzīt seniskāko variantu, kuram rodamas fonētiskas un etimoloģiskas atbilstmes radu valodās. Piemēram, būtu jāpārskata jautājums par skaņu miju verbos, kas beidzas ar *-cīt*. Kā zināms, blakus formām *mācu, mēcām, mīcu, mīcām, tūcu, tūcām* utt., līdzšinējā norma joprojām prasa lietot formas *moku, mokām* no *mocīt, loku, lokām* no *locīt, ņurku, ņurkām* no *ņurcīt* (PV 1981, 194), *murku, murkām* no *murcīt* (PV 1981, 179), kas ir pretrunā gan ar valodas sistēmas prasību, gan ar lietojumu mūsdienu sarunvalodā.

4. Morfoloģisko variantu normas kodificēšanā lielāka uzmanība nekā līdz šim būtu jāpievērš arī fonētiskiem faktoriem. Šajā ziņā vēl nepieciešami pētījumi. Kā minēts iepriekš, viens no šādiem eifonijas principiem ir izvairīšanās no platās *e, ē* skaņas lietojuma. Pilnīgi nepētīta ir asociāciju ietekme uz morfoloģiskā variantu izvēli; atsevišķi novērojumi liecina, ka nevēlams konotāts piemīt, piem., formām *ņurka, murka*, dsk. ģen. *vižu* no *vide, pušu* no *puse* u. tml.

Ļoti noderīgs turpmākajai valodas normalizācijai būtu valodas variantu reģistrs, kurā izsekota variantu rašanās, uzplaukums un bojāeja. Diahroniskā aspektā analizējot reālās un kodificētās normas savstarpējo ietekmi, neaizmirstot arī sociolingvistiskus un psiholingvistiskus apsvērumus, būtu radīta visaptveroša valodas normalizācijas vēsture, kas padarītu daudz drošāku valodas politiku mūsdienās. Latviešu valodniecībā šāds pētījums vēl ir nākotnes uzdevums — nepieciešams un neatliekams.

MORPHOLOGICAL VARIABILITY IN THE HISTORY OF STANDARDIZATION OF LANGUAGE

Summary

The stable norms of morphological elements are formed in the contemporary Latvian literary language, though there exist parallel variants and new variants of words appear.

The standardization of language tends mainly to reduce morphological variability by determining the semantical or stylistical shades of variants. It is necessary to analyse the main tendencies

which regulate the dynamics of variability in different periods of literary language development. We must take into account the national tendencies of variability development, as well as the influence of certain scholars and most well-known sources of codificated norms who played the greatest part in the changing of norms.

In order to codify any variant we can study the grammatical system of the language in its historical development, the history of competing variants, the frequency of using them in fiction in different periods, and the history of codification. The analysis of experience of previous linguists may facilitate the codification of morphological variants in contemporary literary language.